

Publication Delay of Scholarly Journals: a Case for Journals Accredited by the Ministry of Science, Research & Technology of Iran

Mohammadamin Erfanmanesh

PhD in Knowledge and Information Science; Assistant Professor;
University of Isfahan;
Corresponding Author amin.erfanmanesh@gmail.com

Salma Keshavarzian

M.A. Student in Knowledge and Information Science;
Shahid Beheshti University salmak1351@gmail.com

Received: 30, Apr. 2016

Accepted: 25, Jul. 2016

Abstract: Publication delay is a negative phenomenon in scientific information dissemination. The current research studies the publication delay of scientific journals accredited by the Ministry of Science, Research & Technology of Iran. It also investigates the association between journals' characteristics and their publication lag. This study employs the applied research method. All 1156 journals of the Ministry of Science, Research & Technology constitute the population of the study. Publication status of journals until the end of 1394 was investigated using their website as well as the Commission of Scholarly Periodicals' website. Results of the study showed that 581 out of the 1156 studied journals (50.25%) are published without any delay. However, average publication lag of all 1156 journals is 0.92 issues. Findings revealed statistically significant differences among different majors and fields in regard to their journals' publication delay. Accordingly, the shortest and longest delay was seen in Veterinary and Humanities journals, respectively. Results showed that characteristics like journal's rank, using online journal management systems, language of publication, indexing in citation databases as well as journal's lifetime were significantly related to their publication delay. In other words, those journals with scientific-research rank, those which use online journal management systems, those which publish in English, those which index in national and international citation indices and those with more lifetimes were reported to have lower publication delay. Last but not least, results showed journals of the Kharazmi University, Allameh Tabatabai University and Shahid Beheshti University had the greatest levels of publication delay.

Keywords: Scholarly Journals, Publication Delay, Ministry of Science, Research & Technology

**Iranian Journal of
Information
Processing and
Management**

**Iranian Research Institute
for Science and Technology**

ISSN 2251-8223

eISSN 2251-8231

Indexed by SCOPUS, ISC, & LISTA

Vol. 33 | No. 1 | pp. 1-30

Autumn 2017

تأخیر در انتشار مجله‌های علمی: مطالعه نشریات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ایران

محمد امین عرفان منش

دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
استادیار؛ دانشگاه اصفهان؛
amin.erfanmanesh@gmail.com پدیدآور رابط

سلما کشاورزبان

دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشگاه شهید بهشتی
salmak1351@gmail.com

دریافت: ۱۳۹۵/۰۲/۱۱ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۵/۰۴ مقاله برای اصلاح به مدت ۳ روز نزد پدیدآوران بوده است.

فصلنامه | علمی پژوهشی
بزهنگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۲۲۵۱-۸۲۲۳
شاپا (الکترونیکی) ۲۲۵۱-۸۲۳۱
نمایه در SCOPUS، ISC، LISTA، و jipm.irandoc.ac.ir
دوره ۳۳ | شماره ۱ | صص ۱-۲۴
پاییز ۱۳۹۶

چکیده: تأخیر در انتشار پدیده‌ای است که می‌تواند بر اشاعه اطلاعات علمی تأثیر منفی داشته باشد. مقاله حاضر با هدف مطالعه وضعیت روزآمدی انتشار نشریات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و بررسی تأثیر ویژگی مجله‌ها بر تأخیر در انتشار آن‌ها انجام شده است. جامعه این پژوهش که با رویکرد کاربردی انجام شده، از تعداد ۱۱۵۶ مجله علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی تحت پوشش وزارت علوم تشکیل شده است. در این راستا وضعیت انتشار تمامی این مجله‌ها تا انتهای سال ۱۳۹۴ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات و همچنین، با مراجعه به وبسایت مجله‌ها مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که از میان مجلات مصوب، ۵۸۱ عنوان (۵۰/۲۵ درصد) به صورت روزآمد و بدون تأخیر منتشر می‌شوند. با این وجود نشریات علمی کشور به طور متوسط با ۰/۹۲ شماره تأخیر در انتشار مواجه بوده‌اند. نتایج پژوهش بیانگر وجود تفاوت آماری معنادار میان تأخیر در انتشار نشریات رشته‌ها و گروه‌های موضوعی مختلف بود. کمترین میزان تأخیر در نشریات گروه دامپزشکی و بیشترین میزان تأخیر در نشریات گروه علوم انسانی مشاهده شد. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای رتبه مجله، برخورداری از سامانه پیوسته مدیریت، زبان انتشار، نمایه‌سازی در پایگاه‌های استنادی و همچنین، سابقه و عمر مجله‌ها بر میزان تأخیر در انتشار آن‌ها تأثیرگذار است. به عبارت دیگر، مجله‌های دارای رتبه علمی-پژوهشی، برخوردار از سامانه پیوسته مدیریت، منتشرشده به زبان انگلیسی، نمایه‌شده در پایگاه‌های استنادی ملی و بین‌المللی و مجله‌های دارای سابقه و عمر بیشتر، از میزان تأخیر کمتری در

انتشار نسبت به سایر مجله‌ها برخوردار بودند. در نهایت، بررسی عملکرد ناشران این مجله‌ها در انتشار روزآمد مجلاتشان نیز بیانگر این است که نشریات دانشگاه‌های خوارزمی، علامه طباطبایی و شهید بهشتی از بیشترین میزان تأخیر در نشر برخوردار بوده‌اند.

کلیدواژه‌ها: نشریات علمی، تأخیر انتشار، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

۱. مقدمه

مجله‌های علمی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین محمل‌های برقراری ارتباطات علمی و ابزار توزیع و گسترش اطلاعات تخصصی میان پژوهشگران به‌شمار می‌آیند. اهمیت مجله‌های علمی تا بدان حد است که کمیت و کیفیت مقاله‌های منتشرشده در آن‌ها به‌عنوان یکی از شاخص‌های توسعه علمی جوامع در نظر گرفته می‌شود (ناصری و دیانی ۱۳۸۹). انتشار سریع و بدون تأخیر یافته‌های پژوهشی در قالب مقاله‌های نشریات علمی از جمله مهم‌ترین اولویت‌های پژوهشگران در سراسر دنیا محسوب می‌شود. این افراد تلاش می‌کنند که نتایج فعالیت‌های پژوهشی خود را در کوتاه‌ترین زمان ممکن و از طریق رسانه‌ای معتبر مانند مجله‌های علمی، در اختیار سایر پژوهشگران قرار داده و علاوه بر ثبت این ایده‌ها به نام خود، از مزایای معنوی و مادی تولید علم نیز بهره‌مند گردند. شاید اگر یافته‌های تحقیقاتی یک پژوهشگر با مدتی تأخیر منتشر شود، علاوه بر از دست دادن تازگی، اهمیت، و تأثیرگذاری، مزایای کمتری نیز برای آن پژوهشگر همراه داشته باشد. بنابراین، روزآمدی و انتشار منظم، عامل بسیار مهمی برای پژوهشگران در انتخاب مجله‌های علمی جهت انتشار یافته‌های پژوهشی قلمداد می‌شود (Lin, Hou & Wu 2015).

از سوی دیگر، انتشار منظم مجله‌های علمی برای دست‌اندرکاران این نشریات نیز حائز اهمیت است. از جمله مهم‌ترین ویژگی مجله‌های علمی که در ارزشیابی عملکرد و نمایه‌سازی آن‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی و استنادی مهم بین‌المللی مورد توجه قرار می‌گیرد، زمان‌بندی دقیق انتشار و عدم وجود تأخیر در انتشار^۱ شماره‌های مختلف مجله است. از سوی دیگر، مجله‌های علمی در صورت تأخیر در انتشار، مقداری از زمانی را که برای دریافت استناد در پنجره استنادی^۲ یک‌ساله (برای محاسبه شاخص‌هایی مانند ضریب آنی)^۳ یا پنجره‌های استنادی دو، سه و پنج‌ساله (برای محاسبه شاخص‌هایی مانند

1. publication delay, publication lag

2. citation window

3. immediacy index

ضریب تأثیر^۱، اس‌جی‌آر^۲ و غیره) در اختیار دارند، از دست خواهند داد. بنابراین، از چابکی مجله^۳ در انتشار به موقع یافته‌های پژوهشی به‌عنوان عاملی مؤثر در عملکرد کمی و کیفی مجله‌های علمی نام برده می‌شود (Amat 2007). تأخیر در انتشار می‌تواند منجر به ازدست‌رفتنی اطلاعات^۴ و کهنگی یافته‌های پژوهشی شده و پیشرفت علوم و فناوری را با تأخیر مواجه سازد (Yu & Li 2006). مسلماً این تأثیر منفی در حوزه‌هایی که از سرعت انتشار بالاتر و نیمه‌عمر کوتاه‌تری برخوردار بوده و مطالب علمی در آن‌ها تازگی و اهمیت خود را سریع‌تر از دست می‌دهند، بیشتر از حوزه‌های موضوعی دیگر است (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara 2011).

تأخیر انتشار را می‌توان فاصله زمانی میان خاتمه یک فعالیت پژوهشی و ارسال دست‌نوشته‌های مقدماتی^۵ از سوی نویسنده برای مجله تا زمان انتشار مقاله^۶ به‌صورت چاپی و یا الکترونیکی تعریف نمود (Luwel & Moed 1998). این تأخیر ممکن است در مرحله بررسی اولیه و انجام فرایند هم‌ترازخوانی^۷ و داوری از سوی مجله، انجام اصلاحات از سوی نویسنده، و در نهایت، مرحله ویراستاری و چاپ از سوی مجله رخ دهد. بنابراین، افراد مختلف دخیل در امر تهیه محتوا و انتشار مجله‌های علمی شامل نویسندگان، ویراستاران، داوران و ناشران همگی می‌توانند در ایجاد تأخیر در نشر مجله‌های علمی سهم داشته باشند. مقاله‌های دریافتی زیاد، تعداد محدود داوران، عدم رعایت زمان‌های مقرر از سوی نویسندگان و داوران، فقدان برنامه زمانی مشخص جهت انجام مراحل مختلف داوری و ویراستاری از سوی مجله، پذیرش زیاد مقاله و ایجاد صف انتظار طولانی جهت انتشار آن‌ها و عدم انتشار الکترونیکی نسخه پیش از انتشار و نهایی مقاله‌ها همه عواملی هستند که می‌توانند باعث ایجاد تأخیر در انتشار مجله‌های علمی شوند (Amat 2007; Bhattacharjee, Tung & Pathak 2004; Dong, Loh & Mondry 2006). در این راستا پیشنهادهایی مانند افزایش تعداد داوران هر مجله، انتشار مجله به‌صورت الکترونیکی، استفاده از سامانه‌های پیوسته مدیریت^۸ که ارتباطات میان نویسندگان و دست‌اندرکاران مجله را سهولت و سرعت بخشد، انتشار شماره‌های ویژه^۹ جهت کاهش تعداد مقاله‌های در نوبت انتشار و پایبندی افراد دخیل در امر داوری و انتشار مجله‌ها به برنامه زمانی مشخص به‌عنوان راهکارهایی جهت کاهش

1. impact factor

2. Scimago Journal Ranking (SJR)

3. journal agility

4. information loss

5. paper submission

6. paper publication

7. peer review process

8. online journal management systems

9. special issues

تأخیر در انتشار مجله‌های علمی پیشنهاد شده است (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara 2011; Paustasso & Schafer 2010).

نظر به اهمیت اشاعه روزآمد یافته‌های علمی از طریق مجله‌های تخصصی، پژوهش حاضر با هدف بررسی پدیده تأخیر انتشار در جامعه بسیار گسترده‌ای از مجله‌های علمی کشور در حوزه‌های مختلف موضوعی انجام شده است. در این راستا، تمامی مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۱۵۶ عنوان) از نظر روزآمدی انتشار مورد بررسی قرار گرفته و ارتباط میان تأخیر نشر و ویژگی‌های مختلف این مجله‌ها مطالعه می‌شود. از آنجا که تأخیر ایجادشده در مجله‌ها که از فعالیت‌های هم‌تراز خوانی، اصلاح و ویرایش (مراحل ویراستاری)^۱ ناشی می‌شوند، برای بسیاری از مجله‌ها قابل بررسی نبوده و اطلاعات مربوط به تاریخ دقیق ارسال، خاتمه داوری، انجام اصلاحات و ویرایش نهایی در این مجله‌ها قید نمی‌شود، تأکید پژوهش حاضر بر تأخیر ناشی از چاپ (مراحل فنی)^۲ مجله‌های علمی کشور است. به عبارت دیگر، مدت زمان میان موعد مقرر نشر یک شماره مجله تا زمانی که آن شماره در عمل منتشر می‌شود، به عنوان نمادی از تأخیر انتشار در نظر گرفته شده است. سؤالاتی که پژوهش حاضر در صدد پاسخگویی به آن است عبارت‌اند از:

- ◇ سؤال اول: وضعیت تأخیر انتشار مجلات رشته‌های مختلف دانشگاهی به چه صورت است؟
- ◇ سؤال دوم: آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های علمی در شش گروه موضوعی دامپزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی مهندسی، کشاورزی و هنر وجود دارد؟
- ◇ سؤال سوم: مجله‌های علمی مربوط به کدام ناشر دارای کمترین و بیشترین تأخیر در انتشار بوده‌اند؟
- ◇ سؤال چهارم: آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای دوره انتشار مختلف (ماهنامه، دو ماهنامه، فصلنامه و دوفصلنامه) وجود دارد؟
- ◇ سؤال پنجم: آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای رتبه علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وجود دارد؟

- ◇ سؤال ششم: آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای سامانه پیوسته مدیریت و مجلات فاقد سامانه وجود دارد؟
- ◇ سؤال هفتم: آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های فارسی و انگلیسی وجود دارد؟
- ◇ سؤال هشتم: آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های نمایه‌شده در پایگاه‌های «تامسون رویترز»^۱، «اسکوپوس»^۲ و «پایگاه استنادی جهان اسلام» با مجلات فاقد نمایه‌های مذکور وجود دارد؟
- ◇ سؤال نهم: آیا رابطه آماری معناداری میان تأخیر انتشار و عمر مجله‌ها وجود دارد؟
- ◇ سؤال دهم: آیا رابطه آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌ها و رتبه آن‌ها در سال ۱۳۹۳ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود دارد؟

۲. پیشینه پژوهش

موضوع روزآمدی و تأخیر در انتشار مجله‌های علمی تاکنون در داخل و خارج از کشور موضوع پژوهش‌هایی بوده است. در یکی از پژوهش‌های انجام گرفته در کشور، «ناصری و دیانی» با بررسی ۴۲۲ عنوان نشریه علمی-پژوهشی به این نتیجه رسیدند که تعداد ۲۹۱ عنوان (۶۹ درصد) از مجله‌های مورد مطالعه با تأخیر در انتشار مواجه بوده‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین میزان تأخیر به ترتیب، در مجلات حوزه‌های کشاورزی، علوم انسانی و علوم پایه و کمترین میزان تأخیر در حوزه‌های علوم پزشکی، فنی مهندسی و هنر رخ داده است. در این پژوهش مهم‌ترین دلایل تأخیر در انتشار مجله‌های علمی پژوهشی کشور مشکلات مالی و حقوقی صاحبان امتیاز نشریه‌ها، کمبود امکانات فنی و مواد اولیه چاپ، ناتوانی در توزیع به موقع مجله‌ها، ضعف مدیریتی، کمبود نیروی متخصص و نبود تجربه کافی در انتشار مجله‌های علمی عنوان شده است (۱۳۸۹). «نامور و کوشا» در پژوهش دیگری به بررسی سهم هر یک از مراحل که باعث تأخیر در روند نشر مقاله‌های علمی از مرحله ارسال تا انتشار می‌شوند، پرداختند. در این راستا، تعداد ۱۱۵۹۸ مقاله منتشرشده در ۱۰۲ نشریه بین‌المللی متعلق به هفت رشته شیمی، زیست‌شناسی، جراحی، کامپیوتر، اقتصاد، مدیریت و کتابداری در سال ۲۰۰۹ مورد

بررسی قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که فاصله زمانی میان ارسال مقاله از سوی پژوهشگران تا انتشار مقاله در محیط وب، در مجله‌های حوزه علوم از لحاظ آماری به شکل معناداری نسبت به مجله‌های حوزه علوم اجتماعی کوتاه‌تر بوده است. همچنین، رابطه آماری معنادار و منفی میان ضریب تأثیر مجله‌ها و مدت زمان میان ارسال تا انتشار آنلاین آن‌ها گزارش شد. به عبارت دیگر، مجله‌های دارای ضریب تأثیر بیشتر، از تأخیر کمتری در مراحل مختلف بررسی و انتشار مقاله‌ها برخوردار بوده‌اند (۱۳۹۱).

«خسروجردی، زراعتکار و ورع» نیز تأخیر در انتشار ۲۶ عنوان مجله علمی- پژوهشی کشور در حوزه علوم انسانی را مورد مطالعه قرار دادند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که فرایند داوری مقاله‌های منتشر شده در مجله‌های مورد بررسی به‌طور میانگین ۱۹۲ روز و فرایند انتشار آن‌ها به‌طور میانگین ۳۳۳ روز به طول انجامیده است. در این پژوهش رابطه آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌ها و ضریب تأثیر آن‌ها بر اساس «پایگاه استنادی علوم جهان اسلام»^۱ مشاهده نشد (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara 2011).

مطالعاتی نیز در خارج از کشور در مورد تأخیر در انتشار مجله‌های علمی انجام شده که در ادامه به‌طور مختصر مورد اشاره قرار می‌گیرند. در تعدادی از این پژوهش‌ها دلایل وقوع تأخیر در انتشار مجله‌های علمی مورد بررسی قرار گرفته است (Frank 2006; Dong, Loh & Mondry 2004; Bhattacharjee, Tung & Pathak 1994). از سوی دیگر، برخی پژوهش‌ها به بررسی میزان تأخیر انتشار در مجلات رشته‌های مختلف پرداخته‌اند. از جمله می‌توان به مطالعات انجام گرفته در رشته‌های اقتصاد (Trivedi 1993)، علوم پایه (Luwel & Moed 1998)، ریاضیات (Yu & Li 2006)، علوم غذایی (Amat 2007; Yegros & Amat 2009)، علوم و فناوری نانو (Wang, Yu & Yu 2010)، اکولوژی (Paustasso & Schafer 2010) و پزشکی (Kim 2013) اشاره نمود. گروهی دیگر از این مطالعات تأثیر تأخیر انتشار بر شاخص‌های عملکرد مجله‌ها را مورد مطالعه قرار داده‌اند. در اکثر این پژوهش‌ها رابطه آماری معنادار و منفی میان تأخیر انتشار و ضریب تأثیر مجله‌ها گزارش شد (Shen et al. 2015; Yu, Guo & Yu 2006; Chen & Xu 2002; De Marchi & Rosshi 2001; Garfield 1999; Seglen, 1997). یافته‌های پژوهش «یو، گیو، و یو» نشان می‌دهد که تأخیر در انتشار شماره‌های یک مجله می‌تواند علاوه بر ضریب تأثیر آن مجله، بر ضریب تأثیر سایر

1. Islamic World Science Citation Index (ISC)

مجله‌های استنادشونده^۱ توسط مقاله‌های مجله مورد نظر نیز تأثیرگذار باشد (Yu, Guo & Yu 2006). «ایگه و روسو» رابطه آماری معکوسی بین میانگین ضریب تأثیر مجله‌های یک رشته و میانگین تأخیر در انتشار مجله‌های آن رشته گزارش کردند (Egghe & Rousseau 2000). در پژوهش دیگری نیز تأثیر منفی تأخیر انتشار بر سه شاخص ضریب تأثیر، شاخص آنی و نیمه‌عمر استنادشونده^۲ مجله‌ها مورد اشاره قرار گرفت. نتایج این پژوهش همچنین نشان داد که هرچه نرخ کهنگی^۳ متون یک رشته کمتر باشد (اطلاعات موجود در آن رشته سریع‌تر قدیمی شوند)، تأخیر انتشار تأثیر منفی بیشتری بر کاهش شاخص‌های علم‌سنجی مجله‌ها خواهد داشت (Yu, Guo & Li 2006). نتایج پژوهش «لین، هو و وو» نیز بیان می‌کند که مقاله‌های منتشرشده در مجله‌های دارای تأخیر کمتر، از شانس بالاتری برای دریافت استنادهای بیشتر و تبدیل شدن به مقاله‌های پر استناد^۴ برخوردارند (Lin, Hou & Wu 2015). در نهایت، پیشنهاداتی در این پژوهش‌ها جهت کاهش تأخیر در انتشار مجله‌های علمی ارائه شده است (Trivedy 1993; Yu & Yu 2008; Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara 2011).

در جمع‌بندی مطالب قبلی و در بیان تفاوت‌های موجود میان پژوهش حاضر و سه پژوهش انجام‌شده در کشور که انگیزه انجام این مطالعه محسوب می‌شود، می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ◇ در پژوهش حاضر تمامی ۱۱۵۶ مجله دارای رتبه علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تا انتهای سال ۱۳۹۴ مورد بررسی قرار گرفته‌اند. این در حالی است که در پژوهش «ناصری و دیانی» (۱۳۸۹) تعداد ۴۲۲ مجله و در مطالعه Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara (2011) تنها ۲۶ عنوان مجله ایرانی بررسی شده‌اند. همچنین، پژوهش «نامور و کوشا» (۱۳۹۱) بر روی مجله‌های خارج از کشور انجام شده است.
- ◇ در پژوهش حاضر تأثیر عواملی مانند رشته، دوره انتشار، رتبه، دارا بودن سامانه پیوسته مدیریت، زبان انتشار، نمایه‌سازی در پایگاه‌های استنادی، عمر مجله و رتبه مجله در سامانه ارزیابی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر تأخیر در انتشار مجله‌ها مورد مطالعه قرار گرفته است.
- ◇ در این پژوهش عملکرد دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی کشور در انتشار روزآمد و

بدون تأخیر مجله‌های علمی آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

◇ از آنجا که وضعیت انتشار مجله‌های علمی ممکن است از سالی به سال دیگر متفاوت باشد، انجام مطالعه‌ای که وضعیت کنونی مجله‌های علمی کشور از نظر روزآمدی انتشار را بررسی نماید، می‌تواند در تکمیل نتایج پژوهش‌های پیشین مثمر ثمر باشد.

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر نوعی مطالعه کاربردی است. جامعه پژوهش از تعداد ۱۱۵۶ مجله دارای رتبه علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تشکیل شده است. در این پژوهش تمامی مجله‌های مذکور مورد مطالعه قرار گرفتند و نمونه‌گیری انجام نشد. اطلاعات مربوط به مجله‌ها از سامانه ارزیابی نشریات علمی^۱ وابسته به کمیسیون نشریات علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استخراج شد. علاوه بر اطلاعات سامانه مذکور، وبسایت تمامی مجله‌ها جهت آگاهی از آخرین شماره منتشرشده و کسب اطلاعات بیشتر مورد بررسی قرار گرفت. زمان گردآوری داده‌های پژوهش در ماه‌های فروردین و اردیبهشت ۱۳۹۵ بوده و مجله‌های منتشرشده تا انتهای سال ۱۳۹۴ مورد بررسی قرار گرفت. مبنای دسته‌بندی موضوعی مجله‌ها، گروه‌بندی است که در سامانه ارزیابی نشریات علمی به کار رفته است. پس از بررسی سامانه مذکور و همچنین وبسایت مجله‌ها، شاخص‌های زیر برای هر مجله استخراج و در برنامه مایکروسافت اکسل^۲ وارد گردید:

- ◇ گروه و رشته هر مجله؛
- ◇ ناشر مجله؛
- ◇ دوره انتشار مجله (ماهنامه، دوماهنامه، فصلنامه و دوفصلنامه)؛
- ◇ رتبه مجله (علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی)؛
- ◇ دارا بودن یا نبودن سامانه پیوسته مدیریت مجله؛
- ◇ عمر مجله (تعداد سال سپری شده از زمان شروع اعتبار مجله تا انتهای سال ۱۳۹۴)؛
- ◇ نمایه‌شدن مجله در پایگاه‌های «تامسون رویترز»، «اسکوپوس» و «پایگاه استنادی علوم جهان اسلام»؛

1. <http://journals.msrt.ir/>

2. Microsoft Excel

- ◇ نمره مجله در سال ۱۳۹۳، که بر اساس شاخص‌هایی مانند انتشار به موقع، نمایه‌سازی در پایگاه‌های اطلاعاتی و استنادی، دارا بودن وبسایت استاندارد و تکمیل اطلاعات در سامانه ارزیابی نشریات محاسبه می‌شود؛
- ◇ زبان مجله (فارسی و انگلیسی)، و؛
- ◇ تعداد شماره‌های دارای تأخیر مجله (تا انتهای سال ۱۳۹۴).

داده‌های مذکور پس از گردآوری، جهت انجام تحلیل‌های آماری به نرم‌افزار «اس‌پی‌اس‌اس»^۱ نسخه ۱۸ منتقل گردید. نتایج آزمون «کولموگروف-اسمیرنوف»^۲، «شاپیرو-ویلک»^۳ و همچنین، بررسی چولگی^۴ و کشیدگی^۵ فراوانی متغیرهای مورد بررسی نشان‌دهنده توزیع غیرنرمال^۶ مقادیر متغیرها و امکان استفاده از آزمون‌های آماری ناپارامتریک^۷ است. جهت پاسخگویی به سؤالات پژوهش از آزمون‌های آماری توصیفی مانند بررسی میانگین و انحراف معیار و آزمون‌های آماری استنباطی مانند «من‌ویتنی»^۸، «کروسکال والیس»^۹ و همبستگی «اسپیرمن»^{۱۰} استفاده شد.

۴. یافته‌های پژوهش

سؤال اول. وضعیت تأخیر انتشار مجلات رشته‌های مختلف دانشگاهی به چه صورت است؟

وضعیت تأخیر انتشار ۱۱۵۶ مجله دارای رتبه علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بر اساس ۶ گروه کلی و ۶۰ رشته مختلف در جدول ۱ ارائه شده است. در این جدول تعداد مجله‌های هر رشته، میانگین تأخیر انتشار مجله‌های رشته، کمترین و بیشترین تأخیر و درصد مجله‌های بدون تأخیر آن رشته قابل مشاهده است. به‌طور کلی، می‌توان بیان نمود که ۵۸۱ مجله (۵۰/۲۵ درصد) علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی کشور تا انتهای سال ۱۳۹۴ بدون تأخیر منتشر شده‌اند. تعداد مجله‌های دارای یک و دو شماره تأخیر به ترتیب، ۳۱۳ (۲۷/۱ درصد) و ۱۴۵ (۱۲/۵۵ درصد) مجله بوده است. همچنین، ۵۰ مجله (۴/۳ درصد) با سه، ۲۹ مجله (۲/۵ درصد) با چهار و ۳۸ مجله (۳/۳ درصد) نیز با بیش از چهار شماره تأخیر در انتشار مواجه بوده‌اند. در صورت

1. Statistical Package for Social Sciences (SPSS)	2. Kolmogorov-Smirnov Test
3. Shapiro-Wilk	4. skewness
6. normal distribution	7. parametric tests
9. Kruskal-Wallis Test	8. Mann-Whitney Test
	10. Spearman's Correlation Test

محدود کردن رشته‌ها به مواردی که پنج یا بیش از پنج مجله در آن‌ها منتشر می‌شود، می‌توان از رشته‌های دامپزشکی (۰/۱۲ شماره)، ریاضی (۰/۲۹ شماره)، اقتصاد کشاورزی و باغبانی (۰/۳۳ شماره) و صنایع غذایی و علوم دامی (۰/۳۳ شماره) به‌عنوان رشته‌هایی که مجله‌های آن‌ها دارای کمترین میزان تأخیر انتشار بوده‌اند، نام برد. در سوی مقابل، بیشترین میزان تأخیر انتشار در مجلات رشته‌های تاریخ (۱/۷ شماره)، فناوری اطلاعات (۱/۴۴ شماره)، علوم تربیتی (۱/۳۱ شماره)، بیوتکنولوژی و ژنتیک گیاهی و علوم سیاسی (۱/۲۵ شماره) و کتابداری و آرشیو (۱/۲۱ شماره) مشاهده شد. بررسی درصد مجله‌های بدون تأخیر (در میان رشته‌های دارای پنج یا بیش از پنج مجله) در رشته نیز نشان می‌دهد که رشته‌های باغبانی (۸۸/۹ درصد)، دامپزشکی (۸۸/۲ درصد)، علوم دامی (۷۶/۹ درصد)، صنایع غذایی (۷۵ درصد) و شیمی (۷۳/۳ درصد) دارای بیشترین تعداد مجله بدون تأخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱. وضعیت تأخیر انتشار مجلات رشته‌های مختلف تا انتهای سال ۱۳۹۴

گروه	رشته	تعداد مجله	میانگین تأخیر	کمترین تأخیر	بیشترین تأخیر	مجلات بدون تأخیر (درصد)
دامپزشکی	دامپزشکی	۱۷	۰/۱۲	۰	۰	۸۸/۲

مجلات بدون تأخیر (درصد)	بیشترین تأخیر	کمترین تأخیر	میانگین تأخیر	تعداد مجله	رشته	گروه
۰	۱	۱	۱	۱	اخلاق	علوم انسانی
۳۰	۳	۰	۱/۱	۱۰	ادیان، مذاهب و عرفان	
۴۵/۶	> ۴	۰	۰/۹۲	۷۹	ادبیات و زبان‌ها	
۴۴/۴	> ۴	۰	۱/۱۷	۳۶	اقتصاد	
۲۲/۲	> ۴	۰	۱/۷	۲۷	تاریخ	
۵۷/۱	۴	۰	۰/۷۵	۲۸	تربیت بدنی	
۵۰	> ۴	۰	۰/۸۸	۴۰	جغرافیا	
۶۴/۳	۲	۰	۰/۵	۱۴	حسابداری	
۴۵	> ۴	۰	۱/۲	۴۰	روانشناسی	
۳۷/۲	> ۴	۰	۱/۱۹	۷۸	علوم اجتماعی	
۳۱/۱	> ۴	۰	۱/۳۱	۴۵	علوم تربیتی	
۳۷/۵	> ۴	۰	۱/۲۵	۴۷	علوم سیاسی	
۳۸/۵	۳	۰	۰/۸۵	۲۶	قرآن و حدیث	
۴۸/۷	> ۴	۰	۱/۱۱	۳۹	فقه و حقوق	
۴۲/۸	۲	۰	۰/۷۴	۴۲	فلسفه و کلام	
۲۸/۶	۳	۰	۱/۲۱	۱۴	کتابداری و آرشیو	
۵۰	> ۴	۰	۱/۱۳	۸	مالی	
۳۳/۳	> ۴	۰	۱/۱۹	۶۳	مدیریت	
۲۰	۲	۰	۱/۲	۵	آمار	علوم پایه
۷۰/۶	۱	۰	۰/۲۹	۱۷	ریاضی	
۶۱/۳	> ۴	۰	۰/۸۴	۳۱	زیست‌شناسی	
۵۲/۶	۲	۰	۰/۶۸	۱۹	زمین‌شناسی	
۷۳/۳	۲	۰	۰/۴۷	۱۵	شیمی	
۶۶/۷	۱	۰	۰/۳۳	۳	علوم	
۵۳/۸	۴	۰	۰/۸۵	۱۳	فیزیک	
۵۰	۲	۰	۰/۷	۱۰	محیط زیست	
۰	۲	۲	۲	۱	هواشناسی	

مجلات بدون تأخیر (درصد)	بیشترین تأخیر	کمترین تأخیر	میانگین تأخیر	تعداد مجله	رشته	گروه
۶۴/۳	> ۴	۰	۰/۸۹	۲۹	برق و کامپیوتر	فنی مهندسی
۶۶/۷	۱	۰	۰/۳۳	۳	پدافند غیرعامل	
۵۶/۲	۳	۰	۰/۶۹	۱۶	صنایع	
۵۶/۲	> ۴	۰	۱/۰۳	۳۲	عمران	
۳۳/۳	> ۴	۰	۱/۴۴	۹	فناوری اطلاعات	
۰	> ۴	> ۴	۵	۱	میان رشته‌ای	
۶۵/۶	> ۴	۰	۰/۹۴	۳۲	مکانیک	
۱۰۰	۰	۰	۰	۲	مهندسی آب	
۰	۳	۳	۳	۱	مهندسی پزشکی	
۸۰	۲	۰	۰/۴	۵	مهندسی دریا	
۳۳/۳	> ۴	۰	۲/۳۳	۳	مهندسی زلزله	
۵۶	۳	۰	۰/۷۲	۲۵	مهندسی شیمی، نفت و پلیمر	
۸۰	۱	۰	۰/۲	۵	مهندسی معدن	
۶۴/۳	۴	۰	۰/۷۱	۲۸	مواد و متالورژی	

مجلات بدون تأخیر (درصد)	بیشترین تأخیر	کمترین تأخیر	میانگین تأخیر	تعداد مجله	رشته	گروه
۶۶/۷	> ۴	۰	۰/۷۳	۱۵	آبخیزداری، بیابان و محیط زیست	کشاورزی
۵۷/۱	۲	۰	۰/۵۷	۲۱	آب و خاک	و منابع طبیعی
۶۶/۷	۱	۰	۰/۳۳	۶	اقتصاد کشاورزی	
۷۰	۲	۰	۰/۴	۱۰	اکولوژی	
۸۸/۹	۳	۰	۰/۳۳	۹	باغبانی	
۳۷/۵	> ۴	۰	۱/۲۵	۸	بیوتکنولوژی و ژنتیک گیاهی	
۸۰	۱	۰	۰/۲	۵	جنگلداری	
۵۴/۵	> ۴	۰	۰/۷۹	۳۳	زراعت	
۵۰	۳	۰	۰/۹	۱۰	شیلات	
۱۰۰	۰	۰	۰	۲	صنایع چوب و کاغذ	
۷۵	۲	۰	۰/۳۸	۸	صنایع غذایی	
۵۰	۱	۰	۰/۵	۶	علوم ترویج	
۷۶/۹	۲	۰	۰/۳۸	۱۳	علوم دامی	
۵۶/۲	۱	۰	۰/۴	۱۶	گیاه پزشکی	
۵۰	۱	۰	۰/۵	۴	مکانیزاسیون کشاورزی	
۱۰۰	۰	۰	۰	۱	منابع طبیعی	
۵۸/۸	۴	۰	۰/۷۶	۱۷	معماری	هنر و معماری
۵۳/۸	۲	۰	۰/۶۹	۱۳	هنر	

سؤال دوم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های علمی در شش گروه موضوعی دامپزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، فنی مهندسی، کشاورزی و هنر وجود دارد؟ بررسی ۱۱۵۶ مجله مورد نظر نشان می‌دهد که این مجله‌ها در شش گروه موضوعی دامپزشکی (۱۷)، علوم انسانی (۶۳۷)، علوم پایه (۱۱۴)، فنی مهندسی (۱۹۱)، کشاورزی و منابع طبیعی (۱۶۷) و هنر و معماری (۳۰) دسته‌بندی می‌شوند. جهت پاسخگویی به سؤال دوم پژوهش از آزمون «کروسکال والیس» استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میزان متوسط تأخیر انتشار مجله‌های علمی در شش گروه موضوعی مورد بررسی وجود دارد ($\chi^2(5) = 47.67, p < 0.05$). کمترین میزان تأخیر به مجله‌های گروه دامپزشکی (۰/۱۲ شماره) و بیشترین میزان تأخیر به مجله‌های گروه علوم

انسانی (۱/۰۹ شماره) تعلق داشته است. انتشار مجلات گروه‌های کشاورزی و منابع طبیعی، علوم پایه، هنر و معماری و فنی مهندسی نیز به‌طور متوسط با ۰/۵۸، ۰/۶۸، ۰/۷۳ و ۰/۸۹ شماره تأخیر همراه بوده است (جدول ۲).

جدول ۲. نتایج آزمون «کروسکال والیس» مربوط به مقایسه میزان تأخیر انتشار در گروه‌های موضوعی مختلف

تأخیر انتشار	آزمون
۴۷/۶۷	مجذور خی
* ۰/۰۰۰	معناداری

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سؤال سوم. مجله‌های علمی مربوط به کدام ناشر دارای کمترین و بیشترین تأخیر در انتشار بوده‌اند؟

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که به‌طور کلی ۳۷۱ دانشگاه و مؤسسه در انتشار مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سهیم بوده‌اند. در ادامه، تنها ۲۶ ناشر دارای حداقل ۱۰ عنوان مجله، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج بیانگر این است که مجله‌های منتشرشده از سوی دانشگاه‌های خوارزمی (۱/۳۵ شماره)، علامه طباطبایی (۱/۲۹ شماره) و شهید بهشتی (۱/۲۳ شماره) از بیشترین میزان تأخیر در انتشار برخوردار بوده‌اند. از سوی دیگر، کمترین میزان تأخیر مربوط به مجلات دانشگاه‌های همدان (۰/۳۳ شماره)، شهید چمران اهواز (۰/۳۵ شماره) و شیراز (۰/۳۸ شماره) بوده است (جدول ۳).

جدول ۳. ناشران دارای بیشترین تأخیر در انتشار

رتبه	ناشر	تعداد مجله	میانگین تأخیر
۱	دانشگاه خوارزمی	۱۷	۱/۳۵
۲	دانشگاه علامه طباطبایی	۲۵	۱/۲۹
۳	دانشگاه شهید بهشتی	۲۲	۱/۲۳
۴	دانشگاه امام حسین	۱۸	۱/۱۳
۵	دانشگاه الزهرا	۱۳	۱
۶	دانشگاه ناجا	۱۸	۰/۹۶
۷	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۲۰	۰/۹۵

رتبه	ناشر	تعداد مجله	میانگین تأخیر
۸	دانشگاه اصفهان	۳۳	۰/۸۵
۹	دانشگاه علم و صنعت	۱۱	۰/۸۲
۱۰	دانشگاه فردوسی مشهد	۴۱	۰/۸

سؤال چهارم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای دوره انتشار مختلف (ماهنامه، دوماهنامه، فصلنامه و دوفصلنامه) وجود دارد؟

بررسی دوره انتشار مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بیانگر این است که ۶ عنوان از این مجله‌ها به صورت ماهنامه، ۱۴ عنوان به صورت دوماهنامه، ۶۷۶ عنوان به صورت فصلنامه و ۴۴۹ عنوان به صورت دوفصلنامه منتشر می‌شوند. اطلاعات مربوط به دوره انتشار ۱۱ عنوان مجله نیز علی‌رغم مراجعه به منابع مختلف قابل شناسایی نبود. نتایج آزمون «کروسکال والیس» نشان می‌دهد که تفاوت آماری معناداری بین میانگین تأخیر انتشار مجله‌های علمی دارای دوره انتشار مختلف وجود ندارد ($\chi^2(3) = 5.99, p > 0.05$). کمترین میزان متوسط تأخیر مربوط به ماهنامه‌ها (۰/۳۳ شماره) و بیشترین میزان متوسط تأخیر مربوط به فصلنامه‌ها (۱ شماره) بوده است. میزان متوسط تأخیر دوماهنامه‌ها و دوفصلنامه‌ها نیز به ترتیب، ۰/۵۷ و ۰/۸ شماره است (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج آزمون «کروسکال والیس» مربوط به مقایسه میزان تأخیر انتشار در مجله‌های دارای دوره انتشار مختلف

آزمون	تأخیر انتشار
مجذوری	۵/۹۹
معناداری	۰/۱۱۲

سؤال پنجم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای رتبه علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وجود دارد؟

بررسی رتبه مجله‌های مورد نظر بیانگر این است که تعداد ۱۰۱۶ عنوان دارای رتبه علمی-پژوهشی و ۱۳۷ عنوان دارای رتبه علمی-ترویجی بوده‌اند. اطلاعات مربوط به رتبه سه عنوان مجله نیز، علی‌رغم مراجعه به منابع مختلف قابل شناسایی نبود. جهت پاسخگویی به پنجمین سؤال پژوهش از آزمون «من‌ویتنی» استفاده شد. نتایج این آزمون نشان‌دهنده وجود تفاوت آماری معنادار میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای رتبه‌های علمی-پژوهشی و

علمی-ترویجی است ($U(1) = 58012.5, p < 0.05$). بر این اساس، مجله‌های علمی-پژوهشی به‌طور متوسط دارای ۰/۸۷ شماره و مجله‌های علمی-ترویجی دارای ۱/۳ شماره تأخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۵).

جدول ۵. نتایج آزمون «من‌ویتنی» مربوط به مقایسه میزان تأخیر انتشار در مجله‌های دارای رتبه علمی-پژوهشی و علمی-

ترویجی

آزمون	تأخیر انتشار
من‌ویتنی	۵۸۰۱۲/۵
معناداری	* ۰/۰۰۱

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سؤال ششم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های دارای سامانه پیوسته مدیریت و مجلات فاقد سامانه وجود دارد؟

بررسی مجله‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بیانگر این است که تعداد ۱۰۴۴ عنوان دارای سامانه پیوسته مدیریت و ۱۰۶ عنوان مجله فاقد سامانه مدیریت بوده‌اند. اطلاعات مربوط به شش عنوان مجله نیز علی‌رغم مراجعه به منابع مختلف قابل شناسایی نبود. جهت پاسخگویی به ششمین سؤال پژوهش از آزمون «من‌ویتنی» استفاده شد. نتایج این آزمون نشان‌دهنده وجود تفاوت آماری معنادار میان تأخیر انتشار مجله‌های دارا و فاقد سامانه پیوسته مدیریت است ($U(1) = 31372.5, p < 0.05$). بر این اساس، مجله‌های دارای سامانه مدیریت پیوسته به‌طور متوسط دارای ۰/۸۲ شماره و مجله‌های فاقد سامانه مدیریت پیوسته دارای ۱/۸۸ شماره تأخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۶).

جدول ۶. نتایج آزمون «من‌ویتنی» مربوط به مقایسه میزان تأخیر انتشار در مجله‌های دارای سامانه پیوسته مدیریت

و مجله‌های فاقد سامانه

آزمون	تأخیر انتشار
من‌ویتنی	۳۱۳۷۲/۵
معناداری	* ۰/۰۰۰

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سؤال هفتم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های فارسی و انگلیسی وجود دارد؟

بررسی زبان انتشار مجله‌های مورد بررسی در پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تعداد ۹۵۸ عنوان به‌زبان فارسی و ۱۹۸ عنوان به زبان انگلیسی منتشر می‌شوند. نتایج آزمون «من‌ویتنی» از وجود تفاوت آماری معنادار میان تأخیر انتشار مجله‌های فارسی و انگلیسی حکایت دارد ($U(1) = 80245.5, p < 0.05$). بر این اساس، مجله‌های فارسی به‌طور متوسط دارای ۰/۹۶ شماره و مجله‌های انگلیسی دارای ۰/۷۳ شماره تأخیر انتشار بوده‌اند (جدول ۷).

جدول ۷. نتایج آزمون «من‌ویتنی» مربوط به مقایسه میزان تأخیر انتشار در مجله‌های فارسی و انگلیسی

آزمون	تأخیر انتشار
من‌ویتنی	۸۰۲۴۵/۵
معناداری	* ۰/۰۰۰

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سؤال هشتم. آیا تفاوت آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌های نمایه‌شده در پایگاه‌های «تامسون روتیز»، «اسکوپوس» و «پایگاه استنادی جهان اسلام» با مجلات فاقد نمایه‌های مذکور وجود دارد؟

بررسی وضعیت نمایه‌سازی مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در پایگاه‌های استنادی معتبر نشان می‌دهد که از ۱۱۵۶ مجله مورد بررسی، ۴۴ عنوان در پایگاه‌های گزارش استنادی نشریات^۱ و لیست جامع^۲ مؤسسه «تامسون روتیز»، ۳۹ عنوان در پایگاه «اسکوپوس» و ۶۱۱ عنوان در «پایگاه استنادی علوم جهان اسلام» نمایه می‌شوند. نتایج آزمون «کروسکال و الیس» نشان‌دهنده وجود تفاوت آماری معنادار میان تأخیر انتشار مجله‌های نمایه‌شده و نمایه‌نشده در پایگاه‌های استنادی مذکور است ($\chi^2(3) = 37.718, p < 0.05$). بر این اساس، می‌توان بیان نمود که مجله‌هایی که حداقل در یکی از پایگاه‌های استنادی فوق نمایه می‌شوند، به‌طور متوسط دارای ۰/۸۴ شماره و مجله‌هایی که در این پایگاه‌ها نمایه نمی‌شوند، دارای ۱/۰۱ شماره تأخیر انتشار بوده‌اند. هیچ‌یک از مجله‌هایی که به‌طور همزمان در هر دو نمایه «تامسون

رویترز» و «اسکوپوس» نمایه می‌شوند، با تأخیر در انتشار مواجه نبودند (جدول ۸).

جدول ۸. نتایج آزمون «کروسکال والیس» مربوط به مقایسه میزان تأخیر انتشار مجله‌های نمایه‌شده و نمایه‌نشده

در پایگاه‌های استنادی

آزمون	تأخیر انتشار
مجذور خی	۳۷/۷۱۸
معناداری	* ۰/۰۰۰

* در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سؤال نهم. آیا رابطه آماری معناداری میان تأخیر انتشار و عمر مجله‌ها وجود دارد؟

برای پاسخگویی به سؤال نهم پژوهش از آزمون همبستگی «اسپیرمن» استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که رابطه آماری معنادار معکوس و ضعیفی میان عمر مجله‌ها و تأخیر در انتشار آن‌ها وجود دارد. به بیان دیگر، با افزایش سابقه و تعداد سال‌هایی که مجله‌ها از رتبه‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی برخوردار بوده‌اند، تأخیر در انتشار آن‌ها کاهش یافته است (جدول ۹).

جدول ۹. نتایج آزمون همبستگی «اسپیرمن» مربوط به بررسی رابطه تأخیر انتشار و عمر مجله‌ها

تأخیر انتشار	همبستگی
اسپیرمن rho	ضریب همبستگی
	* -۰/۰۹۴
	معناداری
	۰/۰۰۱

* همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

سؤال دهم. آیا رابطه آماری معناداری میان تأخیر انتشار مجله‌ها و رتبه آن‌ها در سال

۱۳۹۳ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری وجود دارد؟

برای پاسخگویی به سؤال دهم پژوهش از آزمون همبستگی «اسپیرمن» استفاده شد. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که رابطه آماری معنادار معکوس و متوسطی میان تأخیر انتشار مجله‌ها و رتبه آن‌ها در سال ۱۳۹۳ بر اساس سامانه ارزیابی نشریات وجود دارد. در تفسیر این یافته می‌توان بیان نمود که با افزایش روزآمدی و کاهش تأخیر انتشار مجله‌ها، رتبه آن‌ها افزایش یافته است (جدول ۱۰).

جدول ۱۰. نتایج آزمون همبستگی «اسپیرمن» مربوط به بررسی رابطه تأخیر انتشار و رتبه مجله‌ها

تأخیر انتشار	همبستگی	همبستگی
اسپیرمن rho	ضریب همبستگی	* -۰/۴۳۹
	معناداری	۰/۰۰۰

* همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف مطالعه تأخیر انتشار در ۱۱۵۶ عنوان مجله علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که انتشار مجله‌های مورد بررسی به‌طور میانگین با ۰/۹۲ شماره تأخیر همراه بوده است. این در حالی است که بیش از نیمی (۵۰/۲۵ درصد) از مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی کشور تا انتهای سال ۱۳۹۴ بدون تأخیر منتشر شده‌اند. مقایسه این یافته با نتایج پژوهش «ناصری و دیانی» که درصد مجله‌های بدون تأخیر نشر در سال ۱۳۸۸ را معادل ۳۱ درصد گزارش کرده بودند (۱۳۸۹)، نشان از افزایش روزآمدی نشر مجله‌های علمی کشور دارد. همچنین، در پژوهش مذکور درصد مجله‌هایی که با بیش از سه شماره تأخیر در انتشار مواجه بوده‌اند، ۲۷ درصد از کل نشریات مورد بررسی عنوان شده که این میزان در پژوهش حاضر به ۵/۸ درصد کاهش یافته است. نتایج پژوهش بر وجود تفاوت آماری معنادار میان تأخیر در انتشار مجلات رشته‌ها و گروه‌های موضوعی مختلف دلالت دارد. کمترین میزان متوسط تأخیر مربوط به مجله‌های گروه دامپزشکی و بیشترین میزان تأخیر مربوط به مجله‌های گروه علوم انسانی بود. یافته‌های پژوهش حاضر با پژوهش «ناصری و دیانی» که بیشترین میزان تأخیر را متعلق به مجلات گروه کشاورزی گزارش کرده‌اند (۱۳۸۹)، متفاوت است. در برخی پژوهش‌های دیگر نیز تأثیر رشته بر تأخیر در انتشار مجله‌ها مورد اشاره قرار گرفته است (Egghe & Rousseau 2000; Luwel & Moed 1998). «نامور و کوشا» نیز تفاوت آماری معناداری را میان تأخیر در انتشار مجله‌های علوم و علوم اجتماعی گزارش می‌کنند. به‌طور کلی، در این پژوهش و سایر پژوهش‌های مشابه تأخیر انتشار در مجلات رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی بیش از سایر گروه‌های موضوعی گزارش شده است (۱۳۹۱). از جمله دلایل احتمالی این مسئله شاید فرایند طولانی‌تر بررسی و داوری این مجله‌ها و همچنین حساسیت کمتر دست‌اندرکاران

مجله‌ها جهت روزآمدی انتشار باشند. وجود این دیدگاه که مقاله‌های رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی کمتر تحت تأثیر زمان بوده و تازگی و اهمیت خود را کمتر از دست می‌دهند، می‌تواند بر تأخیر ایجاد شده در انتشار مجله‌های این گروه تأثیرگذار باشد. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۳۷۱ دانشگاه و مؤسسه در انتشار مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نقش داشته‌اند. از میان ناشران دارای حداقل ۱۰ عنوان مجله، بیشترین میزان تأخیر به مجلات دانشگاه‌های «خوارزمی»، «علامه طباطبائی» و «شهید بهشتی» تعلق داشت. ایجاد و تقویت واحدهایی جهت نظارت بر کمیت و کیفیت نشر مجله‌های علمی در دانشگاه‌های کشور می‌تواند در برطرف کردن مشکلات موجود در زمینه انتشار و افزایش روزآمدی نشر این مجله‌ها تأثیرگذار باشد.

در پژوهش حاضر تأثیر عوامل مختلف بر میزان تأخیر در انتشار مجله‌های علمی کشور مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای رتبه مجله، دارا بودن سامانه پيوسته مدیریت، زبان انتشار، نمایه‌سازی در پایگاه‌های استنادی و همچنین، سابقه و عمر مجله‌ها بر میزان تأخیر در انتشار آن‌ها تأثیرگذار است. نتایج این پژوهش بیانگر آن است که مجلات دارای رتبه علمی-پژوهشی از لحاظ آماری به شکل معناداری با تأخیر کمتری در نشر نسبت به مجلات دارای رتبه علمی-ترویجی مواجه بوده‌اند. با توجه به اینکه احتمالاً اقبال پژوهشگران به چاپ در مجله‌های پژوهشی بیشتر از ترویجی است (به دلیل امتیاز بالاتر چاپ در این مجله‌ها) و این اقبال بیشتر می‌تواند باعث طولانی‌تر شدن فرایند داوری، ویراستاری و انتشار مجله‌های پژوهشی گردد، یافته فوق قابل تأمل است. از دلایل احتمالی این یافته شاید بتوان به سابقه و قدمت بیشتر مجله‌های علمی-پژوهشی (میانگین ۷/۴۷ سال) نسبت به مجله‌های علمی-ترویجی (میانگین ۶/۱۵ سال) اشاره نمود. در همین راستا، یافته‌های پژوهش حاضر وجود رابطه آماری معنادار معکوس میان عمر مجله‌ها و تأخیر در انتشار آن‌ها را تائید نمود. به عبارت دیگر، مجله‌های دارای عمر و قدمت بیشتر، از لحاظ آماری به میزان معناداری با تأخیر کمتری در نشر مواجه بوده‌اند. این یافته با نتایج پژوهش (Egghe & Rousseau (2000 هم‌راستا است. از جمله دلایل احتمالی این مسئله می‌توان بیان نمود که مجله‌های دارای سابقه بیشتر احتمالاً در طی سال‌های انتشار با عوامل مختلفی که باعث ایجاد تأخیر در انتشار مجله بوده مواجه شده و تلاش کرده‌اند تا تأثیر این عوامل را کنترل کرده و به حداقل برسانند و از این رو، با تأخیر کمتری در نشر مواجه‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان داد که مجله‌هایی که از سامانه‌های پیوسته جهت مدیریت مقاله‌های خود استفاده می‌کنند، از لحاظ آماری به میزان معناداری با تأخیر در انتشار کمتری نسبت به مجله‌های فاقد سامانه مواجه بوده‌اند. مسلماً استفاده از این سامانه‌ها تعامل میان دست‌اندرکاران نشر را سهولت می‌بخشد. همچنین، از طریق انتشار نسخه پیش از انتشار و همچنین نسخه نهایی مجله به صورت الکترونیکی از طریق وبسایت مجله‌ها می‌توان یافته‌های پژوهشی را در مدت زمان کوتاه‌تری در اختیار جامعه علمی قرار داد. استفاده از سامانه‌های پیوسته مدیریت و همچنین، انتشار مقاله‌ها از طریق وبسایت مجله‌ها در پژوهش‌های پیشین نیز به عنوان یکی از رویکردهای موجود جهت کاهش تأخیر انتشار مجله‌ها پیشنهاد شده است (Khosrowjerdi, Zeraatkar & Vara 2011; Amat 2008; Yu, Gou & Li 2006). از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر، تأثیر نمایه‌سازی مجله‌ها در پایگاه‌های استنادی بر میزان تأخیر در انتشار آن‌ها بود. به عبارت دیگر، مجله‌هایی که در پایگاه‌های مؤسسه «تامسون روتترز» و در پایگاه «اسکوپوس» نمایه می‌شوند، از لحاظ آماری به میزان معناداری با تأخیر در انتشار کمتری نسبت به سایر مجله‌های بدون نمایه بین‌المللی برخوردار بودند. مسلماً روزآمدی محتوا و عدم تأخیر در انتشار، در کنار عوامل دیگری مانند رعایت مقررات بین‌المللی نشر، ماهیت بین‌المللی، کیفیت مقاله‌های منتشر شده، اعضای هیئت تحریریه، کمیته داوری و نویسندگان برجسته از جمله عواملی است که در نمایه‌سازی مجله‌ها در پایگاه‌های استنادی بین‌المللی مورد توجه قرار می‌گیرند. همچنین، مجله‌ها برای حفظ جایگاه خود در این نمایه‌ها ملزم به رعایت زمان‌بندی اعلام شده جهت چاپ و انتشار شماره‌های خود هستند (عرفان‌منش و نوجوان ۱۳۹۵). یافته دیگر پژوهش در خصوص تأثیر زبان انتشار بر میزان تأخیر در نشر مجله‌ها را نیز می‌توان به نمایه‌شدن تعداد زیادی از مجله‌های انگلیسی‌زبان در نمایه‌های استنادی بین‌المللی مرتبط دانست. نتایج پژوهش نشان داد که مجله‌های انگلیسی‌زبان از لحاظ آماری به میزان معناداری نسبت به مجله‌های فارسی‌زبان از تأخیر کمتری در انتشار برخوردار بوده‌اند. در نهایت، وجود رابطه آماری معنادار و معکوس میان تأخیر در نشر و رتبه عملکرد مجله‌های علمی بیانگر این مطلب است که انتشار روزآمد نشریات می‌تواند در کسب رتبه بهتر در شاخص‌های عملکرد مجله‌ها تأثیرگذار باشد.

پژوهش حاضر با هدف آگاه‌سازی جامعه علمی در خصوص وضعیت انتشار نشریات علمی کشور انجام گردید. در این راستا تلاش شد که جامعه گسترده‌ای از مجله‌های

علمی کشور مورد بررسی قرار گرفته و عوامل دخیل در تأخیر انتشار آن‌ها مطالعه شود. بر اساس نتایج پژوهش، استفاده از سامانه‌های پیوسته مدیریت و نمایه‌سازی در پایگاه‌های استنادی ملی و بین‌المللی از جمله راهکارهای عملی است که می‌تواند در کاهش تأخیر در نشر مجله‌های علمی تأثیرگذار باشد. با توجه به اهمیت روزآمدی نشر مجله‌های علمی در توزیع و اشاعه اطلاعات، لازم است که دست‌اندرکاران این نشریات برنامه‌ریزی و زمان‌بندی دقیقی در خصوص انجام مراحل مختلف داوری و انتشار شماره‌های مختلف مجله تنظیم و اجرا نمایند. قدر مسلم اینکه موفقیت در انتشار روزآمد نشریات علمی کشور مستلزم همکاری تمامی دست‌اندرکاران امر نشر مانند نویسندگان، داوران، ویراستاران و ناشران است. مجله‌های علمی در کنار تلاش در افزایش سطح کیفی خود، در صورت دارا بودن فرایند داوری و چاپ منطقی و کوتاه می‌توانند نظر نویسندگان برجسته را جهت چاپ در مجلات خود به‌دست آورده و در نتیجه، مقاله‌های باکیفیت‌تری را نیز دریافت کنند. در نهایت، استفاده از کارشناسان مجرب و آشنا با فرایند نشر در دفتر مجله‌های علمی می‌تواند در انجام منظم‌تر امور اجرایی این مجله‌ها تأثیرگذار باشد. متخصصان و دانش‌آموختگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی و علم‌سنجی به‌دلیل آشنایی با مفاهیم مرتبط با حوزه‌های نشر و ارتباطات علمی می‌توانند در این جایگاه متمر ثمر واقع شوند.

فهرست منابع

- عرفان‌منش، محمدامین و فرشته نوجوان. ۱۳۹۵. عملکرد مجلات علوم پزشکی ایران نمایه‌شده در پایگاه گزارش استنادی نشریات، مدیریت سلامت ۶۳: ۶۸-۷۹.
- ناصری، زهرا و محمدحسین دیانی. ۱۳۸۹. ناروزآمدی محتوا، پیامد تأخیر در انتشار مجله‌های علمی پژوهشی ایران. فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی ۱۳ (۴): ۹-۲۶.
- نامور، زهرا و کیوان کوشا. ۱۳۹۱. تأخیر در نشر مقالات علمی بین‌المللی: مطالعه مقایسه‌ای چندرشته‌ای. پردازش و مدیریت اطلاعات ۲۸ (۲): ۳۴۷-۳۶۲.
- Amat, C. 2007. Editorial and publication delay of papers submitted to 14 selected Food Research journals. Influence of online posting. *Scientometrics* 74 (3): 379-389.
- Bhattacharjee, S., Y.A. Tung and B. Pathak. 2004. Author experiences with the IS journal review process. *Communications of the Association for Information Systems* 37: 629-653.
- Chen, F.J. and F. XU. 2002. The main impact factors of innovation level of Chinese scientific periodicals. *Journal of the China Society for Science & Technical Information* 21 (2): 242. 249.
- De Marchi, M. and M. Rocchi. 2001. The editorial policies of scientific journals: Testing an impact factor model. *Scientometrics* 51 (2): 395-404.
- Dong, P., M. Loh and A. Mondry. 2006. Publication lag in biomedical journals varies due to the periodical's

- publishing model. *Scientometrics* 69 (2): 271-286.
- Egge, L. and R. Rousseau. 2000. The influence of publication delays on the observed aging distribution of scientific literature. *Journal of the American Society for information science & Technology* 51 (2): 158-165.
- Frank, E. 1994. Authors' criteria for selecting journals. *Journal of the American Medical Association* 272 (2): 163-164.
- Garfield, E. 1999. Journal impact factor: a brief review. *Canadian Medical Association Journal* 161 (8): 979-980.
- Khosrowjerdi, M., N. Zeraatkar and N. Vara. 2011. Publication delay in Iranian scholarly journals. *Serials Review* 37 (4): 262-266.
- Kim, S.Y. 2013. Publication delay in the Korean Journal of Family Medicine. *Korean journal of family medicine* 34 (5): 297-297.
- Lin, Z., S. Hou and J. Wu. 2016. The correlation between editorial delay and the ratio of highly cited papers in Nature, Science and Physical Review Letters. *Scientometrics* 107 (3): 1457-1464.
- Luwel, M. and H. Moed. 1998. Publication delays in the science field and their relationship to the ageing of scientific literature. *Scientometrics* 41 (1-2): 29-40.
- Pautasso, M. and H. Schäfer. 2009. Peer review delay and selectivity in Ecology journals. *Scientometrics* 84 (2): 307-315.
- Seglen, P.O. 1997. Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research. *British Medical Journal* 314 (7079): 498-510.
- Shen, S., R. Rousseau, D. Wang, D. Zhu, H. Liu and R. Liu. 2015. Editorial delay and its relation to subsequent citations: the journals Nature, Science and Cell. *Scientometrics* 105 (3): 1867-1873.
- Trivedi, P.K. 1993. An analysis of publication lags in Econometrics. *Journal of Applied Econometrics* 8 (1): 93-100.
- Wang, M., G. Yu and D. Yu. 2010. *The influence of publication delay on the impact factor: A case for nine journals in Nanoscience & Nanotechnology*. Paper presented at the International Conference on Computer & Communication Technologies in Agriculture Engineering. 12-13 June 2010, Chengdu, China.
- Yegros, A. and C. Amat. 2009. Editorial delay of food research papers is influenced by authors' experience but not by country of origin of the manuscripts. *Scientometrics* 81 (2): 367-380.
- Yu, G. and Y. J. Li. 2006. A scientometric assessment of the information loss caused by the delays in publication of Chinese science journals. *Journal of information science* 32 (1): 78-87.
- _____, R. Guo and Y. J. Li. 2006. The influence of publication delays on three ISI indicators. *Scientometrics* 69 (3): 511-527.
- _____, R. Guo and D. R. Yu. 2006. The influence of the publication delay on journal rankings according to the impact factor. *Scientometrics* 67 (2): 201-211.
- _____ and D. R. Yu. 2008. Design and simulation on the publication delay control system. *Scientometrics* 76 (3): 407-427.

محمدامین عرفان منش

متولد سال ۱۳۶۰، دارای مدرک تحصیلی دکتری در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه مالایا در کشور مالزی است. ایشان هم‌اکنون استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه اصفهان است. علم‌سنجی، تحلیل شبکه‌های اجتماعی و مصورسازی اطلاعات از جمله علایق پژوهشی وی است.

سلما کشاورزبان

متولد سال ۱۳۵۱، دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی است. ایشان هم‌اکنون کتابدار کتابخانه عمومی شهید هاشمی‌نژاد بهشهر است. علم‌سنجی و مصورسازی اطلاعات از جمله علایق پژوهشی وی است.

